

MODERNIZAREA EXPUNERII PERMANENTE - IMPERATIV PENTRU COMPETITIVITATE

Proiect pentru Muzeul Colecțiilor de Artă

Florența Ivaniuc

Conceptul antic de muzeu, deși și-a păstrat aproape identic conținutul său formal, a cunoscut în timp modificări esențiale de structură. O interesantă opinie asupra funcției temporale a muzeului a lansat în 1967 Bazin Germain, conservatorul șef al Muzeului Luvru, în lucrarea sa sugestiv intitulată "Le temps des musées".

Pornind de la o definiție sui generis conform căreia muzeul este "un templu unde timpul pare suspendat", autorul concluziona că "... epoca noastră a acumulat studii metafizice, psihologice, psihanalitice, sociologice, etnografice, științifice și toate acestea conduc mai mult sau mai puțin la prezența în conștiința noastră a două noțiuni ale timpului: cea a timpului care trece și cea a timpului care durează"¹.

Ideea exprimată concis se dovedește de o mare actualitate. Bazin Germain descoperea și definea astfel două noțiuni cu care percepția publicului operează în ambianța de muzeu.

Realitatea contemporană, integrând și experiențele anterioare, a demonstrat că în acest raport temporal publicul vizitator și-a manifestat permanent receptivitatea pentru modernizarea tipurilor și formelor de prezentare a muzeelor. În consecință în muzeografia universală noile tendințe au fost rapid asimilate, concretizându-se în două sensuri: pe de o parte în concepția teoretică de selecție tematică a expunerii, iar pe de alta în forma practică de prezentare a obiectelor (arhitectură, mobilier, sisteme de iluminat etc.).

O incursiune retrospectivă în calendarul manifestărilor expoziționale din ultimele decenii, deschis în capitalele culturale ale lumii, atestă că cele două coordonate au cunoscut obiectivări inedite și uneori excentrice. Nu mai departe în acest an s-a inaugurat la Hamburg Muzeul timpului prezent despre care directorul său, Peter Klaus Schuster declara că "... dorește să se deschidă tuturor formelor de expresie contemporană pentru ca să capteze spiritul timpului nostru"².

Experimentul artistic inițiat tot anul acesta la Kassel (Germania), intenționa aducerea muzeului în mijlocul publicului, obligându-l să participe la viața artistică și să o cunoască. Desfășurat sub genericul DOCUMENTA - X era conceput pe un ax central, antrenând întreaga suprafață a orașului, căci

pornea de la una din porțile sale, gara, pentru a trece apoi la Muzeul Fredericianum, la Muzeul Științelor Naturale, apoi la Cinematograf, încheindu-se la Orangeria situată la celălalt capăt al orașului.

Regretabil că asemenea proiecte par cu totul inabordabile în muzeografia românească, dominată de un conservatorism mental. O sumară incursiune prin muzeele noastre de artă relevă că acestea se situează la un nivel nu lipsit de pitoresc. Excentrică, dar nu lipsită de semnificație ar fi alăturarea a două inițiative expoziționale din acest an, ambele situate în sfera artei contemporane: una la Kassel, de o mare mobilitate tematică, bine susținută prin mijloace tehnice, și alta la București, expoziția retrospectivă Corneliu Baba, care amintește mai degrabă de atmosfera vechilor pinacoteci.

O concluzie ce se impune aproape de la sine este necesitatea modernizării expunerii permanente din muzeele românești, cu referire specială la muzeele de artă, pentru a rezista în această competiție universală. Modificarea criteriilor de organizare și panotare ar trebui să aibă în vedere în primul rând descongestionarea sălilor de expunere, selecția făcându-se în baza unei severe rigurozități valorice.

Se impune de asemenea găsirea sau crearea unor noi mijloace tehnice de prezentare a obiectelor de patrimoniu, pentru a pune în valoare calitățile lor estetice, fără a afecta însă starea lor de conservare. În acest sens ar trebui ca, în cadrul fiecărui muzeu național să funcționeze un serviciu special, destinat organizării expozițiilor și conceperii mijloacelor tehnice moderne de etalare. O condiție ideală ar fi ca personalul din acest serviciu să fie la curent cu toate inovațiile în domeniul muzeologiei, dar care să cunoască și preferințele publicului autohton.

Inițiativa modernizării expunerii în muzeografia românească a stat totuși în atenția specialiștilor, căci o expresie concretă a fost inaugurarea în 1972 a Muzeului Național de Istorie a României, iar șase ani mai târziu a Muzeului Colecțiilor de Artă. Trebuie recunoscut însă că de atunci, ca în orice alt domeniu, s-ă produs o perimare morală a formelor și mijloacelor de panotare, mai lent percepută de organizatori, dar prompt receptată și amendată de către vizitatori, care dispun de posibilitatea comparației.

Fenomenul poate fi sesizat și în marile muzee ale lumii, unde nu lipsa fondurile materiale susține acest conservatorism. Desigur, legătura permanentă cu publicul contribuie la această corecție periodică, absolut necesară oricărui muzeu de artă, care intenționează să se mențină în atenția generală. Ca urmare a unei asemenea reacții, directorul Muzeului Orsay, Henry Loyrette, declara în 1995 în urma unei inițiative de actualizare a expunerii: "În afară de introducerea unor colecții de curând achiziționate, principalele amenajări au cuprins corectarea culorii în unele încăperi. Pentru sălile impresioniste fondul a fost rapid judecat prea alb, prea dur. Noi am perfecționat iluminarea în numeroase zone ale muzeului ...".

Dincolo de opiniile uneori extravagante ale publicului, în fața specialiștilor, se ridică întrebarea: când și până unde trebuie să intervină modernizarea muzeelor de artă?

La data inaugurării sale în 1978, Muzeul Colecțiilor de Artă din București, a beneficiat de posibilități cu totul speciale de dotare, concepute după cele mai moderne metodologii, pornind de la confecționarea ramelor de grafică și pictură, a socurilor tipodimensionate, a panourilor, până la vitrinele de sticlă. Mobilierul a fost diferențiat în funcție de specificul fiecărei colecții. După aproape două decenii de existență se ridică întrebarea dacă muzeul poate rămâne în continuare în această formulă de expunere sau dacă se impun modificări/modernizări ambientale. Întrebarea devine cu atât mai firească, cu cât în curând se conturează perspectiva restaurării clădirii.

În fața acestei situații două sunt problemele care trebuie rezolvate: una legată de clădirea monument-istoric și alta de găsire a unor soluții pentru accentuarea atmosferei de colecție particulară, individualizată.

Ridicată în anii 1820-1822 de vestitul negustor de sare Romanit, clădirea a preluat curând denumirea de palat prin somtuozitatea spațiilor, a decorațiilor interioare în structură și pictură în tempera, dar mai ales prin destinația sa de reședință domnească pentru oaspeții străini.

Pornind de la acest fundament existent, un viitor proiect de restaurare și modernizare a clădirii ar trebui să aibă în vedere în primul rând reconstituirea vechiului cadru istoric. Odată refăcută imaginea autentică a palatului Romanit, în acest spațiu s-ar putea apoi amenaja colecțiile donate, acestea constituind varianta cea mai potrivită pentru redarea atmosferei de epocă.

Se cuvine precizat că încă de la inaugurarea sa în anul 1978, expunerea colecțiilor particulare în această ambianță a stârnit numeroase controverse. Opiniile critice formulate în presă și verbal aveau drept argument distrugerea atmosferei intime, specifică locuințelor colecționarilor. Generozitatea spațiilor de expunere nu a impresionat publicul, acesta rămânând cu nostalgia încăperilor restrânse, supraaglomerate de variatele genuri artistice, aranjate exclusiv după coordonatele estetice ale fiecărui colecționar.

Acceptarea de către public a acestei modalități de expunere după aproape 20 de ani de existență, dovedește că soluțiile de modernizare trebuie să pornească de la acest nivel, pentru a oferi alte variante ingenioase, dar discrete de etalare a calităților estetice ale exponatelor.

Reunind cele două coordonate culturale: monumentul istoric de secol XIX și colecțiile de artă din primele decenii ale secolului nostru, Muzeul Colecțiilor de Artă ar trebui privit din perspectiva modernizării ca un palat de epocă amenajat cu o viziune unitară, dar având o mare diversitate compozițională.

Pornind de la constatarea că aceste colecții de artă își mențin prin specificul lor aspectul vechilor cabinete de curiozități (Chambres des

merveilles), frecvent ilustrate de Pieter Breugel cel Bătrân și de Rembrandt, inițiativele de modernizare nu trebuie să afecteze cu nimic ambianța. Ar putea fi utilizate în continuare aceleași tipuri de vitrine a căror forme și transparență le-a conferit suplețea și eleganța atât de necesare interioarelor deja aglomerate de diversitatea genurilor artistice. Vitrinele modulare mici și mari au oferit soluții moderne pentru expunerea obiectelor de fildeș, a statuetelor tibetane frumos cizelate în aur și argint (sec. XVII-XIX) din Colecția B. și H. Avachian, a vaselor de ceramică din colecția A. și B. Slătineanu, a bijuteriilor și veșmintelor orientale din colecția Marcu Beza sau a obiectelor din sticlă de Boemia din colecția Garabet Avachian.

Utile s-au dovedit și panourile de perete, care au permis modelarea spațiilor și mai ales diferențierea lucrărilor în funcție de valoarea lor. Mai necesare s-ar dovedi însă conceperea unor panouri mobile pe rotile, suple și stabile, care să ofere posibilitatea mișcării în spațiu și de asemenea construirea unor plafoane coborâte.

O propunere esențială de modernizare ar trebui legată de posibilitatea de diferențiere a colecțiilor prin introducerea unui fond cromatic diferit al încăperilor destinate pentru fiecare. Desigur, dacă în muzeele lumii soluția nu este nouă, până acum în muzeografia românească fondul încăperilor a fost de obicei neutru, preferându-se culoarea albă, probabil ca o constantă tradițională.

Astfel palatul Romanit, fără a-și pierde specificul, ar putea sugera în acest mod vizitatorului neavizat trecerea dintr-o colecție în alta. Schimbarea fondului cromatic al încăperilor ar putea fi chiar mai rapid receptată de către vizitatori decât plăcuța de la intrare, conținând numele colecționarului. Aceasta s-ar constitui ca un criteriu de referință în memoria selectivă a vizitatorului, confruntat în mai toate colecțiile cu lucrări de pictură și sculptură ale acelorași maeștri din perioada interbelică.

Un alt domeniu în care soluțiile de modernizare a expunerii ar trebui concepute și aplicate ar fi acela al sistemului de iluminat, căci lumina uniformă emisă de becurile de neon dispersează atenția. O modalitate de încălzire a atmosferei de colecție a existat și anterior, prin valorificarea lustrelor olandeze din sec. XVIII din colecția acad. G. Oprescu sau a lămpilor de moschee din colecția M. Beza, decorate cu pietre colorate și metal ciocănit în tehnica à jour.

În această ambianță ar trebui puse în valoare și în funcție vieillessele din colecții, donate împreună cu celelalte obiecte, lumina lor caldă creind nu numai efecte speciale, dar sugerând intimitatea interiorului.

Introducerea spoturilor de lumină în unele încăperi ar trebui extinsă pentru a pune în valoare piesele de mici dimensiuni provenind din Orientul Apropiat (sec. XVII-XVIII) din colecția B. și H. Avachian, dar și a pieselor de mobilier din colecția G. Oprescu sau a tapiseriei Verdure din colecția dr. M. Petrescu.

Aceleași modalități de iluminare prin spoturi puternice ar trebui fixate și în curtea muzeului, concepută ca un parc englezesc de sec. XIX-lea, având

în mijloc o fântână arteziană originală, frumos decorată. Sculpturile de școală franceză din sec. XIX-lea, împreună cu cele trei sculpturi de O. Han, plasate în mijlocul unor restrânse spații verzi, ridică palatul Romanit la nivelul castelelor europene.

Desigur, spațiul de modernizare al Muzeului Colecțiilor de Artă este mult mai larg, de aceea comunicarea prezentă se constituie într-o invitație la sugestii și dezbateri de specialitate, chiar dacă ele pot atinge sfera imaginarului, căci așa cum spunea un moralist francez: "L'imagination est l'oeil de l'âme".

NOTE

1. Germain Bazin, *Les temps des musée*, Paris, 1967, p. 5
2. *Nouvelles de l'ICOM*, vol. 50, nr. 3, 1997, p. 2

LA MODERNISATION DE L'EXPOSITION PERMANENTE - IMPERATIVE POUR LA COMPÉTITION. PROJET POUR LE MUSÉE DES COLLECTIONS D'ART.

Résumé

La nécessité de modernisation, manifestée dans tous les domaines, est suggérée pour les musées de Germain Bazin, le directeur du Musée Louvre, dans son oeuvre suggestive intitulée *Les temps des musées*.

Cette tendance universelle et actuelle s'est concrétisée sur le plan théorique par la création des nouveaux types de musées thématiques (*Le Musée du temps present* à Hamburg en 1997, l'experiment *Documenta - X*, à Kassel - Allemagne) et d'autre part par les moyens techniques de présenter les objets (le mobilier, l'éclairage le microclimat etc.)

C'est dommage que la muséologie roumaine, spécialement les musées d'art, sont en retard!

En conséquence, un projet de modernisation du Musée des Collections d'Art est bienvenue. La prochaine initiative de restauration du vieux palais Romanit (1820-1822) permet des interventions sallutaires pour reconstituer l'aspect du XIX-e siècle du bâtiment et l'ambience intime et pittoresque pour les collections données.